

Г. О. Сабадош, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
О. В. Усенко, канд. наук з державного управління,
директор середньої спеціалізованої школи № 139

ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ БЕЗРОБІТНИМ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Ефективний механізм державного регулювання ринку праці сприяє створенню конкурентного середовища і відтворенню робочої сили на національному рівні. Механізм розрахунку виплат по безробіттю є дієвим інструментом прийняття державних управлінських рішень. Існуючий механізм розрахунку є громіздким. Його можна вдосконалити за рахунок врахування проблем регіональних ринків праці.

Ключові слова. Ринок праці, державне регулювання, прогнозування, виплати, безробіття.

Вступ. Ринок праці є невід’ємною складовою частиною загальноекономічного ринкового механізму. Він характеризується як одне з найскладніших соціально-економічних явищ суспільства, в якому відбиваються всі сторони його життєдіяльності, проявляється вся різноманітність його інтересів та протиріч. Надання соціальних послуг і матеріальних виплат безробітним є дієвим інструментом регулювання ринку праці. Для того щоб підтримати існуючі тенденції в цьому напрямку, необхідно ретельно займатися плануванням соціальної і фінансової діяльності Державної служби зайнятості.

Дослідженню проблем формування ринку праці присвячені праці багатьох учених далекого і близького зарубіжжя і вітчизняних вчених.

Із сучасних дослідників теоретичних проблем ринкової економіки та механізмів функціонування різних моделей ринкових відносин розвинутих країн з ринковою економікою слід відзначити праці таких визначних зарубіжних учених, як С. Бою, Д. Кейнс, П. Борень, А. Маршалл, Д. Рікардо, П. Самюельсон, А. Сміт, Г. Стендинг, М. Фрідман, Ф. Хайєк та ін. Певний внесок у дослідження ринкових відносин у галузі управління трудовими ресурсами внесли також вчені постсоціалістичних країн близького зарубіжжя, зокрема Росії. Слід назвати таких учених, як Антосенков Є. І., Брєєв В. Д., Булатов А. С., Карпунін Д. М., Костін Л. А., Лівшиць О. Я, Маслова І. С, Никифорова А. А., Рузавин Г. І. та ін.

Багато уваги приділяється дослідженню проблем розвитку ринку праці та поліпшення управління процесами, які відбуваються на ньому, в дослідженнях українських вчених. Серед них слід особливо відзначити праці Базиліук А. В., Бандура С. І., Богині Д. П., Бондар І. К., Васильченко В. С., Дмитренко Г. А., Дорогунцова С. І., Долишнього М. І., Заяць Т. А., Крижанівського Б. М., Купалової Г. І., Лагутіна В. Д., Лібанової Е. М., Лукінова І. І., Найдюнова В. С., Мочерного С. К., Онікієнка В. В., Панасюка Б. Я., Петрової І. Л., Пирожкова С.І., Прейгера Д. К., Черняка В. К, Чухно А. А., Шевченко Л. С., Шаленко М. В. та ін.

Постановка задачі. Прогнозована і спланована діяльність у напрямку надання соціальних послуг і матеріальних виплат позитивно вплине на фінансове забезпечення людей, що шукають роботу.

Питання формування ефективного механізму прогнозування фінансової допомоги безробітним із врахуванням регіонального аспекту є не достатньо досліджене сьогодні.

Метою статті є: здійснити аналіз показників, які використовуються при прогнозуванні обсягів надання матеріальних виплат безробітним і на підставі аналізу запропонувати нові підходи до прогнозування показників щодо надання соціальних виплат та матеріальних виплат безробітним.

Результати. Однією з найважливіших завдань реформування української економіки є формування конкурентного ринку праці, основні переваги якого — висока якість і мобільність робочої сили (як горизонтальна, так і вертикальна), а також ефективне використання праці і адекватна система його оплати. Державне регулювання економіки повинно забезпечувати втілення тільки оптимальних рішень, оскільки потенційні втрати суспільства від необґрунтованих розпорядчих заходів мають великі масштаби. Отже, сьогодні потребує розширення фронту прогнозування, дальшого вдосконалення методології і методики розробки прогнозів. Чим вищий рівень соціально-економічного прогнозування в суспільстві, тим вища ефективність цілеспрямованого впливу держави на хід соціально-економічних процесів [1].

Соціальна підтримка безробітних в Україні здійснюється Державним центром зайнятості за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Бюджет Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття розробляється згідно з Методикою формування бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Формування бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття здійснюється за програмно-цільовим

методом, який застосовується у бюджетному процесі при складанні Державного бюджету України.

Метою запровадження програмно-цільового методу у процесі розробки бюджету Фонду є встановлення безпосереднього зв'язку між розподілом коштів Фонду та результатами їх використання. Такий метод забезпечує прозорість бюджетного процесу, що чітко визначає цілі і завдання, на досягнення яких витрачаються кошти Фонду; підвищення рівня контролю за результатами виконання бюджетних програм; ефективність розподілу та використання коштів Фонду.

Бюджетна система Фонду формується та діє на наступних принципах:

- єдності бюджетної системи;
- збалансованості;
- повноти;
- обґрунтованості;
- ефективності;
- цільового використання коштів;
- справедливості і неупередженості;
- публічності та прозорості;
- відповідальності учасників бюджетного процесу.

Для розробки якісних прогнозів показників бюджету Фонду використовуються методи прогнозування тенденцій, статистичне прогнозування, аналіз фінансового впливу, аналітичні методи. Саме цю групу методів доцільно використовувати в умовах програмно-цільового методу формування бюджету. Комбінуючи ці методи, можна здійснювати більш якісний прогноз показників.

При прогнозуванні обсягів видатків на надання соціальних послуг і матеріальних виплат безробітним використовуються прогнозні макропоказники економічного та соціального розвитку України, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. А саме:

- індекс споживчих цін;
- фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців (для формування доходної частини Фонду);
- середньомісячна заробітна плата працівників.

Крім того, важливими показниками, які використовуються про здійсненні розрахунків видатків Фонду на соціальні послуги та матеріальне забезпечення, є державні соціальні гарантії, а саме — мінімальна заробітна плата, та державний соціальний стандарт — прожитковий мінімум.

Однією з основних передумов якісного прогнозування витрат на матеріальне забезпечення та соціальні послуги безробітним і ефективного виконання бюджету Фонду є стабільна законодавча база. Ускладнює роботу протягом бюджетного року непередбачуване внесення змін до законодавства, що впливає на реалізацію заходів соціального захисту населення від безробіття, фінансову стабільність бюджету Фонду [2].

Існуюча методика формування бюджету Фонду базується на статистичних показниках; відносних величинах (коефіцієнти), які розраховуються враховуючи залежності та тенденції, а також даних, які відсутні в офіційній статистиці, проте відстежуються, аналізуються та використовуються при формуванні регіональних бюджетних програм базовими та регіональними центрами зайнятості.

Прогнозування обсягів надання соціальних послуг і матеріальних виплат безробітним здійснюється з використанням фактичних даних щодо чисельності незайнятих осіб, яким були надані послуги та безробітних, яким здійснювалася ви-

плата матеріального забезпечення, що акумулюються у формах статистичної звітності з працевлаштування та зайнятості населення.

Крім того, є ряд показників, які наводяться у різних моніторингах за напрямами діяльності служби зайнятості.

Проте, існує широкий перелік показників, які використовуються у розрахунках видатків, проте не обліковуються у офіційній статистиці. Це, наприклад, чисельність незайнятих осіб, які проживали в гуртожитку чи скористалися транспортними послугами під час професійного навчання, середня вартість витрат на ці цілі; чисельність осіб, які одержували заробітну плату, скористалися транспортними послугами під час участі у оплачуваних громадських роботах тощо. Облік фактичних даних і розрахунок таких показників здійснюється на регіональному рівні, вони подаються регіонами до державного центру зайнятості на розгляд та узагальнення. Це ускладнює процес формування видатків за статтями витрат, оскільки функція контролю неможлива у зв'язку з відсутністю таких даних у статистиці, що потребує її удосконалення.

Існуючий механізм розрахунку матеріальних виплат безробітним, а особливо допомоги по безробіттю, є досить складним і громіздким. Враховуючи це, до розгляду запропоновано можливе удосконалення існуючої методики, що суттєво спрощують ці розрахунки, не погіршуючи точність кінцевих результатів.

Проаналізуємо фактори впливу на розмір середньомісячної допомоги по безробіттю для безробітних, які мають право на виплати з урахуванням страхового стажу на рівні регіону:

- середня заробітна плата, яку одержували безробітні на останньому місці роботи та з якої нараховується допомога по безробіттю — складається по факту;
- розподіл чисельності одержувачів допомоги по безробіттю, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття працювали не менше 26 календарних тижнів і звільнені з поважних (Б1) і без поважних (Б2) причин — складається по факту;
- розподіл безробітних залежно від страхового стажу — складається по факту та допомога по безробіттю залежно від цього фактору розраховується відповідно до п. 1 ст. 23 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;
- період отримання допомоги по безробіттю — механізм розрахунку допомоги по безробіттю залежно від цього фактору здійснюється відповідно до п. 1 ст. 23 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

З наведених факторів проаналізуємо вплив розміру заробітної плати, з якої нараховується допомога по безробіттю. Припустимо, що безробітним відповідної категорії допомога по безробіттю нараховується виходячи із розміру середньомісячної заробітної плати по регіону. Здійснивши розрахунки співвідношення середнього розміру допомоги по безробіттю та середньомісячної заробітної плати по регіону, можна зробити висновок, що це співвідношення для кожного регіону є сталим.

Незначне коливання розміру цього коефіцієнту (*коэф. 1*) по роках зумовлено зміною співвідношення питомої ваги безробітних категорії Б1 (середньомісячна чисельність безробітних, які протягом 12 міс., що передували початку безробіття, працювали не менше 26 календарних тижнів і звільнені з поважних причин) і Б2 (середньомісячна чисельність безробітних, які протягом 12 міс., що передували початку безробіття, працювали не менше 26 календарних тиж-

нів та звільнені без поважних причин). При умові зростання питомої ваги безробітних категорії Б1 одночасно зростає і коефіцієнт співвідношення середньомісячного розміру допомоги по безробіттю для категорії безробітних, які отримують її відповідно до страхового стажу та середньомісячної заробітної плати у регіоні.

Зрозуміло, що коефіцієнт співвідношення середньомісячного розміру допомоги по безробіттю для категорії безробітних, які отримують її відповідно до страхового стажу до середньомісячної заробітної плати у регіоні був і буде сталою величиною при умові незмінності порядку нарахування розміру допомоги по безробіттю, ст. 23 «Розмір допомоги по безробіттю» Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Лише у разі внесення змін до порядку нарахування допомоги по безробіттю зміниться і відповідний коефіцієнт.

Очевидно, що безробітні, що звертаються за наданням соціальних послуг і матеріального забезпечення до державної служби зайнятості не отримують заробітну плату на рівні середньої по області. Тому, щоб її скорегувати, у Методиці формування бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття використовується коефіцієнт корегування заробітної плати — *коєф.* (розраховується як співвідношення фактичних і прогнозних витрат на виплату допомоги по безробіттю застрахованим особам, які отримують її відповідно до страхового стажу та заробітної плати), який залишається актуальним для застосування і при спрощеному обрахунку видатків на допомогу по безробіттю для застрахованих осіб, які мають право на виплати з урахуванням страхового стажу та розміру заробітної плати.

При умові застосування коефіцієнту співвідношення середньомісячного розміру допомоги по безробіттю до середньомісячної заробітної плати у регіоні — *коєф. 1*, сам розрахунок видатків буде виглядати наступним чином:

$$С3 \cdot \text{коєф.} \cdot \text{коєф.} 1 \cdot Б4 \cdot 12 \text{ місяців,}$$

де С3 — прогнозна середньомісячна заробітна плата в регіоні, грн;

коєф. — коефіцієнт корегування заробітної плати;

коєф. 1 — коефіцієнт співвідношення середньомісячного розміру допомоги по безробіттю для категорії безробітних, які отримують її відповідно до страхового стажу до середньомісячної заробітної плати у регіоні (С3);

$$Б4 - \text{сума } Б1 + Б2,$$

де Б1 — середньомісячна чисельність безробітних, які протягом 12 міс., що передували початку безробіття, працювали не менше 26 календарних тижнів і звільнені з поважних причин, тис. осіб;

Б2 — середньомісячна чисельність безробітних, які протягом 12 міс., що передували початку безробіття, працювали не менше 26 календарних тижнів і звільнені без поважних причин.

Висновки. Запропонований алгоритм розрахунку видатків на допомогу по безробіттю для вищерозглянутої категорії безробітних є значно простішим і не потребує від регіональних центрів зайнятості здійснення розрахунків окремо категорії безробітних, унеможливорює ймовірність допущення помилок у відповідних розрахунках. Ринок праці, зайнятість населення, безробіття, як ми вже перекона-

лися, є складними економічними і соціальними категоріями, що знаходяться під впливом як ринкових економічних законів, так і адміністративних і законодавчих рішень. Чим більше узгоджуються прийняті адміністративні й законодавчі рішення з економічними законами, тим ефективніше вони діють.

Література

1. Программа развития Субрегиональное бюро ООН в Казахстане Международной организации труда (МОТ) для стран Восточной Европы и Центральной Азии © Авторское право Международная Организация Труда 2004 г.

2. *Степура Т.* Удосконалення нормативно-правового забезпечення та механізмів реалізації державного регулювання ринку праці // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК. — 2004. — № 11(2). — С. 153—158.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2012 р.